

Pagrindiniai klausimai:

■ Koks turi būti mokytojas?

■ Kaip galima tapti mokytoju?

■ Kaip organizuojamos studijos?

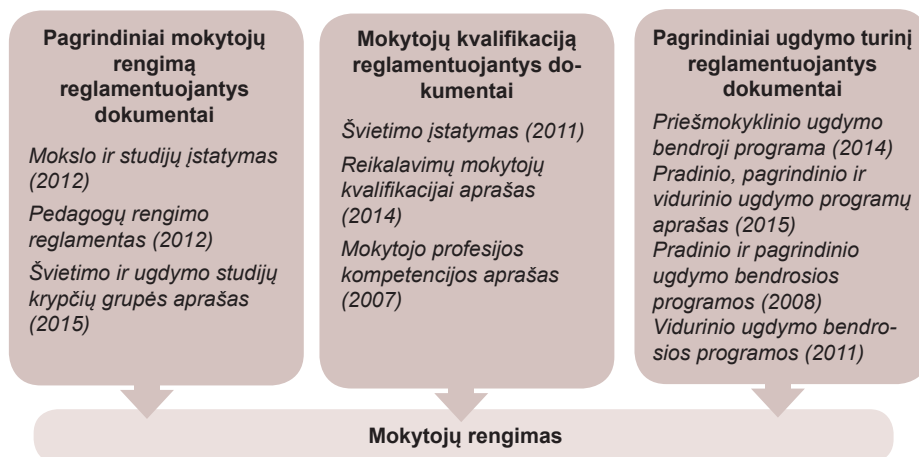
■ Kaip mokytojai vertina savo pasirengimą darbui?

KAIP RENGiami MOKYTOJAI?

Mokytojo veikla yra vienas iš svarbiausių veiksnių siekiant geresnių mokinių ugdymo(si) rezultatų. Ir Lietuvoje, ir visoje Europos Sąjungoje pabrėžiama būtinybė gerinti mokytojų darbo kokybę. Ją užtikrinant, svarbus ir mokytojų rengimas aukštojoje mokykloje, ir pagalba karjeros pradžioje, ir nuolatinis mokytojų profesinis tobulinimasis. Šalies mokyklose kuriant sąveika ir dialogo kultūra grindžiamą ugdymo procesą, mokytojai turi būti imlūs naujovėms ir nuolat siekiantys tobulėti profesionalai, turi gebėti vadovauti mokinių mokymuisi, įžvelgti mokinių poreikius, kurti ugdančiąją sąveika ir pasitikėjimu mokinius grįstus santykius.

Šioje analizėje aptariami ikimokyklinio, priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo mokytojų rengimo klausimai. Apžvelgiamas mokytojų rengimas Lietuvoje ir tendencijos Europoje.

Lietuvoje mokytojo profesija yra reglamentuojama valstybės (tai nustatyta *Reglamentuojamų profesinių kvalifikacijų pripažinimo įstatymu* (2015), poįstatymiais teisės aktais), mokytojai privalo turėti tam tikrą išsilavinimą ir profesinę kvalifikaciją. Todėl rengiant mokytojus vadovaujama mokytojo profesinę kvalifikaciją nustatančiais ir kitais teisės aktais.

Apibendrinimas

Lietuvoje mokytojai turi būti įgiję aukštąjį išsilavinimą, pedagogo kvalifikaciją ir mokomojo dalyko ar srities (pavyzdžiui, ikimokyklinio, pradinio ugdymo) specializaciją. Reikiamą išsilavinimą ir kvalifikaciją galima įgyti universitetuose ar kolegijose. Yra keletas mokytojų rengimo būdų, patrauklių įvairių patirtį, išsilavinimą, įvairius profesinės veiklos lūkesčius turintiems asmenims; dėl jų įvairovės mokykloms lengviau rasti reikalingus mokytojus.

Mokytojų rengimas apima dalyko studijas ir pedagogines studijas, susidedančias iš teorinės dalies ir pedagoginės praktikos. Greta pagrindinių studijų vykdomos ir gretutinės studijos, teikiančios galimybę tapti dviejų mokomųjų dalykų (sričių) mokytoju.

Vertindami savo pasirengimą darbui, jauni mokytojai geriausiai atsiliepia apie aukštosiose mokyklose įgytas teorines mokomojo dalyko žinias. Jiems labiausiai stinga pedagoginių kompetencijų individualizuoti ir diferencijuoti ugdymą.

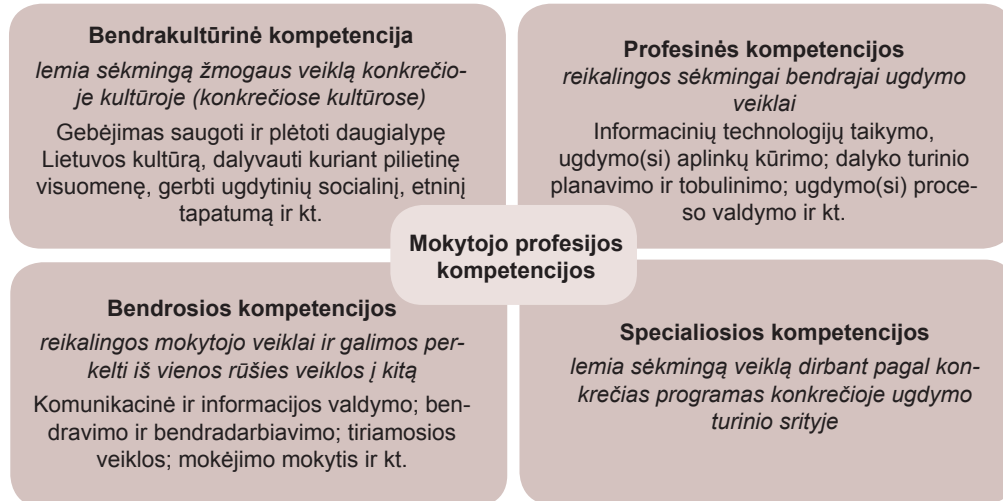
Europoje reikalavimai mokytojų kvalifikacijai didėja – daugėja šalių (pavyzdžiui, Airija, Lenkija), kuriose mokytojams būtinas magistro laipsnis. Taip siekiama didinti mokytojų profesionalumą. Europoje greta įprastų pedagogų rengimo programų daugėja alternatyvių būdų tapti mokytoju, patrauklesnių kitą profesiją įgijusiems asmenims. Tai padeda spręsti mokytojų stygiaus problemas, pritraukti į šią profesiją įvairesnių kandidatų. Kaip ir Lietuvos, kitų Europos šalių mokytojai savo dalyko išmanymą vertina geriau nei pedagoginį meistriškumą.

KOKS TURI BŪTI MOKYTOJAS?

Mokytojo kompetencijos. Visuomenės raida, kintanti ugdymo proceso kokybės, mokytojo vaidmens samprata mokytojui kelia naujų uždavinių, reikalauja naujų kompetencijų. Mokyto-

jui reikalingų kompetencijų visuma apibūdinta *Mokytojo profesijos kompetencijos apraše* (2007). Tai bendrakultūrinė, profesinės, bendrosios ir specialiosios kompetencijos (žr. 1 pav.).

1 pav. Mokytojo profesijos kompetencijos

Šaltinis: Mokytojo profesijos kompetencijos aprašas, 2007

Šalies mokyklose kuriant sąveika ir dialogo kultūra grindžiamą, mokinių skirtybėms pritaikytą ugdymo procesą, mokytojas turėtų atlikti tokį vaidmenį ir turėti tokias savybes:

- būti pokyčių ir naujovių nebijantis, nuolat tobulėjantis profesionalas, lyderis, atsakingas mokinių mokymosi vadybininkas, mokinių mokymosi tyrėjas;
- santykius su mokiniais grįsti pasitikėjimu mokinio galimybėmis, ugdančiąja sąveika;
- gebėti įžvelgti mokinių poreikius, gabumus, mokymosi ir socialiai problemiškas sritis ir laiku ieškoti tinkamų sprendimų ir kt. (pagal *Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašą*, 2015).

Švietimo ir ugdymo veiklai būtinos kompetencijos, kaip studijų rezultatai, išsamiai aprašytos Švietimo ir ugdymo studijų kryptių grupės apraše (2015). Dokumente nustatyta, kad rengiami šių kryptių specialistai turi įgyti žinių, būtinų geram teoriniam švietimo ir ugdymo pažinimui, grįstų tyrimų rezultatais ir taikomų plačiose švietimo ir ugdymo studijų ar pedagoginės veiklos srityse, apimančių švietimo ir ugdymo(si) naujovių diegimą ir susijusių su kitų studijų kryptių žiniomis. Šių studijų absolventai turi būti įgiję gebėjimų atlikti tyrimus, specialiųjų gebėjimų (vertinti besimokančiųjų poreikius, tinkamai organizuoti ugdymo(si) procesą, vertinti jo rezultatus ir kt.), socialinių gebėjimų (dalintis idėjomis, patirtimi su specialistų ir ne specialistų auditorija, veikti ir mokyti bendradarbiaujant ir kt.) ir asmeninių gebėjimų (apmąstyti savo veiklą, prisiimti atsakomybę už savo darbo rezultatus ir kt.).

Reikalavimai kvalifikacijai. Kadangi mokytojo darbui reikalingos plačios ir įvairios kompetencijos, norintieji tapti mokytojais turi įgyti aukšto lygio kvalifikaciją. Lietuvoje dirbti mokytoju pagal ikimokyklinio, priešmokyklinio, bendrojo ugdymo programas gali asmuo, įgijęs aukštąjį išsilavinimą¹, turintis pedagogo kvalifikaciją ir įgijęs mokomojo dalyko ar

srities (pavyzdžiui, ikimokyklinio, pradinio ugdymo) specializaciją. Dirbti mokytojais gali būti priimami ir asmenys, neturintys pedagogo kvalifikacijos, tačiau ją privaloma įgyti per 2 metus nuo darbo mokytoju pradžios.

Europos šalyse reikalavimai mokytojo kvalifikacijai skiriasi. Vienose šalyse mokytojai turi įgyti profesinio bakalauro ar bakalauro kvalifikacinį laipsnį, kitose būtinas profesinio magistro ar magistro laipsnis. Reikalavimai mokytojo kvalifikacijai susiję su tuo, kokiame švietimo lygmenyje (ikimokyklinis, pradinis ugdymas ar kt.) jis dirbs. Aukštesnės kvalifikacijos dažniau reikalaujama iš mokytojų, ketinančių dirbti pagal aukštesnio švietimo lygmens programas. „Eurydice“ duomenimis, 2012 m. mokytojai įvairiose šalyse dažniausiai turėjo įgyti bakalauro laipsnį. Tačiau pagal vidurinio ugdymo programas dirbantiems mokytojams daugumoje šalių būtinas magistro laipsnis (žr. 1 lentelę).

Mokytojų kvalifikacijai keliami reikalavimai Europos šalyse didėja. Per 15 metų nemažoje dalyje šalių pailgėjo mokytojų rengimo trukmė. Pavyzdžiui, mokytojų rengimo programos pailgintos *Airijoje*. Nuo 2012 m. lygiagrečiojo mokytojų rengimo modelio programos trunka ketverius metus (iki tol tokios studijos trukdavo 3 ar 4 metus). Pagal nuoseklų mokytojų rengimo modelį vykdomas studijų kursas pedagogo diplomui įgyti nuo 2014 m. trunka dvejus metus (anksčiau trukdavo vienerius) (lygiagretusis ir nuoseklusis mokytojų rengimo modeliai plačiau aptariami kitoje analizės dalyje). *Lenkijoje* 2012 m. priimtas sprendimas, kad pagal pirmosios studijų pakopos (bakalauro studijų) programas bus rengiami tik ikimokyklinio ir pradinio ugdymo srityje dirbsiantys mokytojai. Įgytas magistro laipsnis teiks galimybę dirbti visų tipų mokyklose. Taigi pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokytojai turi įgyti magistro laipsnį. *Nyderlanduose* siekiama, kad iki 2020 m. bent pusė vidurinių mokyklų mokytojų būtų įgiję magistro laipsnį.

¹ Taip pat – aukštesnįjį, įgytą iki 2009 metų, ar specialųjį vidurinį, įgytą iki 1995 metų.

2015 gruodis

1 lentelė. Europos šalys, kuriose mokytojams būtina įgyti magistro laipsnį* (reikalavimai pagal ugdymo pakopas, kuriose dirba mokytojai)

Ikmokyklinis ugdymas	Pradinis ugdymas	Pagrindinis ugdymas	Vidurinis ugdymas
Islandija, Italija, Portugalija, Prancūzija			
Čekija, Estija, Kroatija, Slovakija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Vokietija			
Ispanija, Lenkija, Liuksemburgas, Vengrija			
Austrija, Belgija (prancūzakalbė ir flamandų bendruomenės), Danija, Nyderlandai, Rumunija, Turkija			

* 2011–2012 m. informacija; apie pagrindinio ugdymo mokytojus – 2013–2014 m.

Šaltinis: „Eurydice“, 2013, 2015

Šie pokyčiai iš dalies susiję su Bolonijos procesu, t. y. bendros aukštojo mokslo erdvės, dvipakopės studijų sistemos kūrimu ir kt. Bet tai ne vienintelė priežastis – pokyčius lemia ir

siekis didinti mokytojų profesionalumą, t. y. rengti mokytoją – savo srities ekspertą, gebantį kritiškai mąstyti, savarankiškai priimti sprendimus, spręsti problemas, imtis lyderystės.

KAIP GALIMA TAPTI MOKYTOJU?

Lietuvoje. Būtiną mūsų šalies mokytojams išsilavinimą ir pedagogo kvalifikaciją galima įgyti kolegijoje ar universitete (teisės aktų nustatyta tvarka gali būti pripažintas ir užsienyje įgytas išsilavinimas, kvalifikacija). *Pedagogų rengimo reglamentu* (2012) nustatyta², kad **pedagogo kvalifikaciją galima įgyti šiais būdais:**

- baigti koleginių ar universitetinių pirmosios pakopos studijų programas, kurių pagrindinis tikslas – rengti pedagogus (į šias programas integruotos pedagoginės studijos); įgyjamas profesinio bakalauro (kolegijoje) ar bakalauro (universitete) kvalifikacinis laipsnis ir pedagogo kvalifikacija;
- studijuojant pagal bet kurios kitos (ne pedagogikos) krypties universitetinių studijų programą baigti pedagogines studijas kaip pasirenkamą gretutinės krypties studijoms prilyginamą modulį; be studijuojamos (pagrindinės) krypties bakalauro laipsnio, įgyjamas ir pedagogikos krypties bakalauro laipsnis bei pedagogo kvalifikacija;
- baigus pedagogikos studijų krypties laipsnio nesuteikiančią studijų programą; įgyjama tik pedagogo kvalifikacija.

Pedagogų rengimo reglamente pabrėžiama, kad nepriklausomai nuo pedagogų rengimo būdo pedagoginės studijos turi užtikrinti, kad absolventas būtų sukaupęs pakankamai dalykinių žinių ir gebėjimų, išsiugdęs tinkamas vertybines nuostatas, išmanytų mokomojo dalyko arba pedagoginės specializacijos metodiką, pedagoginius reiškinius ir edukacinę veiklą, pažintų mokinio psichologiją, gebėtų įgytas žinias ir gebėjimus taikyti profesinėje veikloje ir įgytų kitų reikalingų kompetencijų.

Magistro kvalifikacinis laipsnis, įgytas baigus antrosios pakopos švietimo ir ugdymo studijų kryptį grupės studijas, pažymi, kad absolventas įgijo aukštesnes mokomojo dalyko didaktikos, švietimo ir ugdymo veiklos kompetencijas. Mokytojai antrosios pakopos studijas gali rinktis kaip vieną

iš kvalifikacijos tobulinimo būdų ir taip įgyti papildomą formalų išsilavinimą ir išplėsti savo kaip pedagogo karjeros galimybes. Pedagogo kvalifikacijos šios studijos nesuteikia.

2015 m. Atviros informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistemos duomenimis, mokytojus rengia 10 universitetinių aukštųjų mokyklų ir 7 kolegijos, aukštosiose mokyklose vykdomos 73 pedagogo kvalifikaciją suteikiančios studijų programos. Norintiems tapti mokytojais taip suteikiama daugiau galimybių pasirinkti, kur studijuoti, tačiau didelis mokytojus rengiančių mokyklų ir programų skaičius kelia ir sunkumų (išsklaidomi mokytojams rengti tenkantys žmogiškieji ir materialieji išteklių, dėl mažo studentų skaičiaus kai kuriose programose gali būti sudėtinga tinkamai organizuoti studijas, užtikrinti jų kokybę).

Lietuvoje mokytojai rengiami ir pagal tarptautine patirtimi paremtą programą „Renkuosi mokyti!“, į mokytojo profesiją pritraukiančią įvairių sričių specialistų (žr. aprašymą toliau). Šios programos dalyviais po kruopščios atrankos tampa labiausiai motyvuoti, mokytojui reikalingų savybių turintys kandidatai. 2015 m. iš 478 asmenų, norinčių dalyvauti programoje, atrinkta 12 dalyvių.

Motyvacijos įvertinimą pereina ir stojantieji į pedagogų rengimo programas aukštosiose mokyklose. Jis privalomas asmenims, stojantiems į pirmosios pakopos švietimo ir ugdymo kryptį grupės programų, kurias baigus suteikiama pedagogo kvalifikacija, valstybės finansuojamas studijų vietas. Tai stojančiųjų sąmoningo apsisprendimo įgyti pedagogo kvalifikaciją, siekti pedagogo profesinės karjeros ir preliminaraus tinkamumo tokioms pareigoms įvertinimas. Stojant į valstybės nefinansuojamas vietas motyvacijos įvertinimas neprivalomas.

² *Pedagogų rengimo reglamentu* nustatomi pedagogų (išskyrus aukštųjų mokyklų dėstytojus) rengimo būdai ir studijų vykdymo reikalavimai.

„Renkuosi mokyt!“

Programa „Renkuosi mokyt!“ siekiama į mokyklas pritraukti įvairių kryptių studijas universitete neseniai baigusius, akademiškai ir intelektualiai stiprius, motyvuotus, į pagalbą kitam orientuotus žmones. Norintieji dalyvauti programoje turi įveikti personalo specialistų atliekamą atranką. Programos dalyviai parengiami ir įsipareigoja dvejus metus (tiek trunka programos ciklas) mokytis šalies mokyklose. Dirbdami jie gauna įvairią profesinę pagalbą.

Pedagogo kvalifikacijos neturintys programos dalyviai, norintys ir toliau dirbti mokytojais, šią kvalifikaciją gali įgyti baigdami vienerių metų trukmės laipsnio nesuteikiančias pedagogikos programas universitetuose. Programos „Renkuosi mokyt!“ dalyviams yra teikiama pagalba: teikiamos rekomendacijos priimti į laipsnio nesuteikiančias studijų programas, tariamasi su universitetais, kad būtų įskaityti programoje „Renkuosi mokyt!“ pasiekti rezultatai.

Nuo 2008 metų pagal programą „Renkuosi mokyt!“ mokyklose dirbo apie 100 jaunuolių, 79 programos dalyviai jau baigė dalyvavimo programoje ciklą. Du trečdaliai buvusių programos dalyvių liko dirbti mokytojais, kiti dirba nacionaliniame švietimo sistemos lygmenyje arba dalyvauja savanoriškoje ar kitokioje su švietimu susijusioje veikloje.

Mokytojų rengimo būdų įvairovė padeda mokyklai greičiau rasti reikalingus mokytojus, o asmeniui suteikia motyvacijos pasirinkti mokytojo profesiją ir atveria daugiau galimybių darbo rinkoje. Įvairesnių kandidatų pritraukimas į mokyklas gali pagerinti mokinių mokymosi rezultatus.

Kitose Europos šalyse taip pat yra įvairių būdų tapti mokytoju. Didėjant aukštojo mokslo lankstumui greta įprastų mokytojų rengimo programų atsiranda įvairesnių (alternatyvių) galimybių mokytojais tapti asmenims, jau įgijusiems kitą profesiją. Ilgametę alternatyvių mokytojų rengimo būdų patirtį turi Jungtinė Karalystė, Nyderlandai, jie taikomi ir kitose šalyse.

- Jungtinėje Karalystėje (Anglijoje) yra įvairių galimybių tapti mokytoju. Pavyzdžiui, organizuojamas tiesioginis mokymas mokykloje (angl. *school-led training*). Tai mokymusi darbo vietoje pagrįstas pedagogo profesijos įgijimo būdas, kurį gali pasirinkti aukštųjų mokyklų absolventai. Mokytojams, turintiems mokymo patirtį, bet neturintiems kvalifikuoto mokytojo statuso, suteikiama galimybė šį statusą įgyti be papildomo mokymo, tik įrodžius, kad jie atitinka kvalifikuotam mokytojui keliamus reikalavimus (angliškai šis būdas vadinamas „Assessment Only“).
- Nyderlanduose dėl mokytojų stokos aukštąjį išsilavinimą įgijusiems, bet pedagogo kvalifikacijos neturintiems asmenims suteikiama galimybė dirbti mokytoju pagal laikiną sutartį (iki 2 metų). Tuo laikotarpiu šiems mokytojams teikiama pagalba ir mokymai, reikalingi mokytojo kvalifikacijai įgyti. Tokia galimybė taikoma ir Lietuvoje.

- Kai kuriose šalyse alternatyviu būdu gali būti rengiami ne visų dalykų mokytojai (pavyzdžiui, Lenkijoje – tik būsimieji užsienio kalbų mokytojai).
- Įvairiose šalyse (pavyzdžiui, Jungtinėje Karalystėje, Norvegijoje, Estijoje, Latvijoje) vykdoma programa „Pirmiausia mokyk“ (angl. „Teach First“). Jos tikslas – įdarbinti mokytojais (pirmiausia – nepalankioje aplinkoje esančiose mokyklose) geriausius įvairių sričių aukštųjų mokyklų absolventus. Kaip minėta, panaši programa – „Renkuosi mokyt!“ – vykdoma ir Lietuvoje.

Lygiagretusis ir nuoseklusis mokytojų rengimo modeliai. Įvairius mokytojų rengimo būdus galima suskirstyti į du pagrindinius modelius pagal tai, kaip mokytojų rengime derinamos dalyko studijos ir pedagoginių kompetencijų ugdymas. Lygiagretusis modelis reiškia, kad tuo pačiu metu studijuojami mokomąjį dalyką atitinkančios studijų krypties dalykai ir pedagoginės kompetencijos dalykai, nuoseklusis – mokytojo profesijai rengiamasi jau įgijus mokomąjį dalyką atitinkančios studijų krypties kvalifikacinį laipsnį.

Įvairių šalių patirtis rodo, kad lygiagretusis modelis dažniau taikomas rengiant mokytojus, dirbančius pagal žemesnio švietimo lygmens programas (ikimokyklinio, pradinio ugdymo), nuoseklusis – pagal aukštesnio. Kiekvienas iš šių būdų turi pranašumų ir trūkumų (žr. 2 lentelę). Švietimo sistemose dažnai taikomi abu šie būdai. Ekspertų nuomone, tai leidžia pritraukti į mokytojo profesiją įvairiomis savybėmis pasižyminčius asmenis, bet reikalauja daugiau finansinių išteklių (Musset, 2010).

2 lentelė. Pagrindinių mokytojų rengimo modelių palyginimas

	Apibūdinimas	Taikymas	Pranašumai	Trūkumai
Lygiagretusis	Visos programos metu pedagoginės studijos vyksta greita mokomojo dalyko studijų. Trumpesnė trukmė.	Paprastai taikomas rengiant ikimokyklinio ir pradinio ugdymo mokytojus. Daugelyje šalių taip rengiami ir pagrindinio bei vidurinio ugdymo mokytojai.	Vienu metu vykstant pedagoginėms ir mokomojo dalyko studijoms įgyjama labiau integruotų žinių ir gebėjimų.	Nepatrauklus tiems, kurie tapti mokytojais nusprendė baigę kitų sričių studijas ar pasikeitus darbo rinkos sąlygoms arba dėl kitų priežasčių norėtų turėti galimybę dirbti ir kitokį darbą.
Nuoseklusis	Pedagoginės studijos vykdomos po dalyko studijų. Trunka ilgiau.	Dažniau taikomas rengiant mokytojus, dirbančius pagal pagrindinio, vidurinio ugdymo programas.	Daugiau galimybių renkantis profesinę veiklą. Patrauklus tiems, kurie mokytojais tapti nusprendė baigę kitas krypties studijas ar įgiję patirties kitose profesinės veiklos srityse. Mokytojai įgyja tvirtų mokomojo dalyko kompetencijų.	Atskirai mokantis dalyko ir jo didaktikos, pedagogikos gali būti sunkiau ugdytis pedagogines kompetencijas, mokytojo profesinę tapatybę.

Lietuvoje mokytojai rengiami ir pagal lygiagretųjį, ir pagal nuoseklųjį modelį. Ikimokyklinio ir pradinio ugdymo mokytojai – tik pagal lygiagretųjį. Daugumoje kitų Europos šalių taip pat taikomi abu mokytojų rengimo modeliai. „Eurydice“ duomenimis, būsimieji *ikimokyklinio ir pradinio ugdymo* mokytojai beveik visose Europos šalyse rengiami pagal lygiagretųjį modelį (vien pagal nuoseklųjį modelį šio lygmens mokytojai 2011–2012 m. m. buvo rengiami

tik Prancūzijoje ir Portugalijoje, kai kuriose šalyse – pagal abu modelius). *Pagrindinio ugdymo* mokytojų rengimas įvairesnis: dažniausiai taikomi abu modeliai, bet yra nemaža šalių, kuriose taikomas tik nuoseklusis (2014 m. – 7 šalyse iš 36 Europos šalių ar regionų) ar tik lygiagretusis (11 šalių) modelis. *Vidurinio ugdymo* mokytojai dažniausiai rengiami arba vien pagal nuoseklųjį, arba pagal abu modelius.

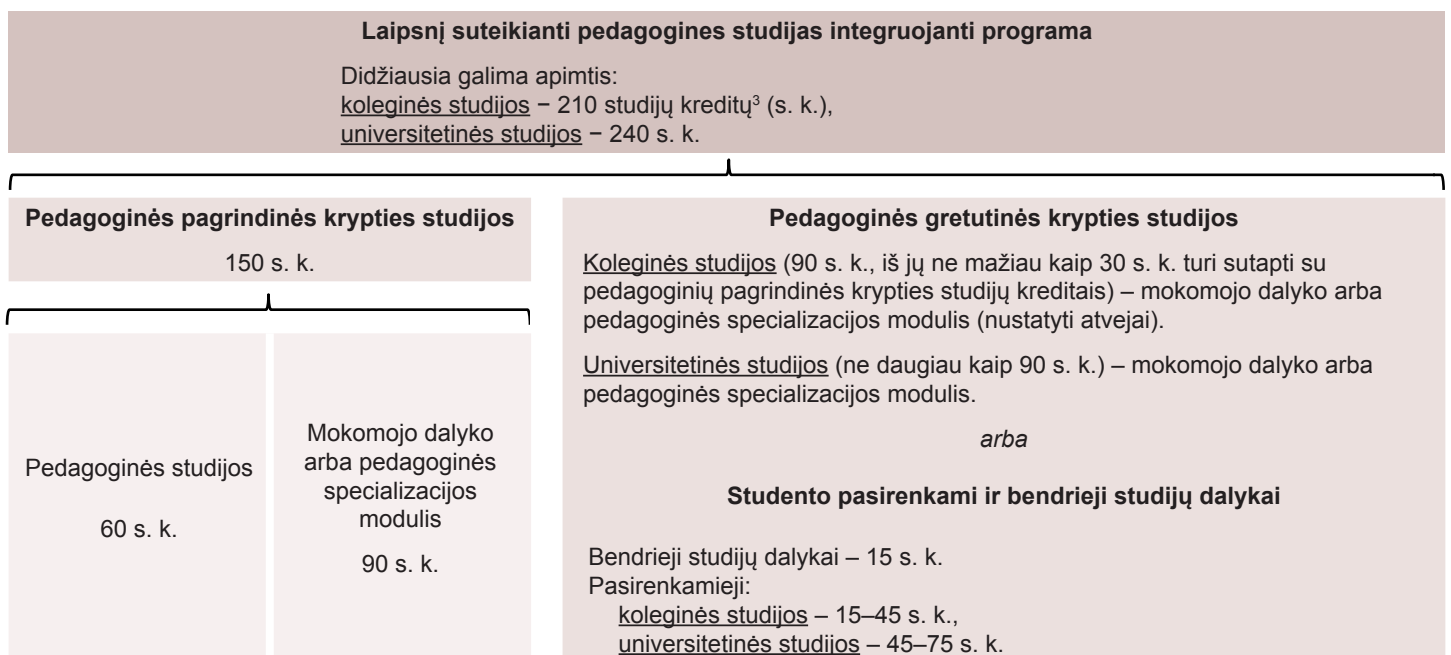
KAIP ORGANIZUOJAMOS STUDIJOS?

Mokytojų rengimas apima dalyko studijas ir pedagogines studijas. Pastarąsias sudaro teorinės studijos ir praktika mokykloje.

Pedagogų rengimo studijų programų sandara nustatyta *Pedagogų rengimo reglamentu* (2012). Laipsnį suteikiančias studijų programas sudaro pedagoginės pagrindinės krypties studijos ir gretutinės krypties studijos (siekiantiems

tapti dviejų mokomųjų dalykų (sričių) mokytojais). Kai gretutinės studijos nevykdomos, vietoj jų į programą įeina studentų pasirenkami ir bendrieji studijų dalykai. Pagrindinės krypties studijas sudaro pedagoginės studijos ir mokomojo dalyko arba pedagoginės specializacijos (ikimokyklinio, pradinio ugdymo ar kitos specializuotos veiklos) modulis (žr. 2 pav.).

2 pav. Laipsnį suteikiančios pedagogines studijas integruojančios programos sandara

Šaltinis: Pedagogų rengimo reglamentas, 2012

Pedagogines studijas sudaro teorinė dalis (prioritetas teiktinas pedagogikai, psichologijai, dalyko ar pedagoginės specializacijos metodikai) ir pedagoginė praktika. Praktika grindžiama tiesioginiu studentų dalyvavimu profesinėje pedagoginėje veikloje. Praktikos pradžioje studentas turėtų atlikti stebėtojo ir pedagogo asistento, dirbančio padedant mentorui ir praktikos vadovui, vaidmenį, pabaigoje – stebint mentorui ar praktikos vadovui dirbti savarankiškai. Pedagoginei praktikai skiriama ne mažiau kaip 30 studijų kreditų.

„Eurydice“ duomenimis, praktinis mokymas tikroje darbo aplinkoje yra privalomas visų Europos šalių mokytojų rengimo programoms, tačiau skiriasi praktikos trukmė ir jos nustatymo principai (žr. 3 lentelę). Pavyzdžiui, rengiant būsimuosius pagrindinio ugdymo mokytojus, pedagoginei praktikai nustatytas minimalus studijų kreditų skaičius 2013–2014 m. m. buvo nuo 5 (Austrijoje, Rumunijoje) iki 60 (lygiagretusis modelis Airijoje) („Eurydice“, 2015).

³ Studijų kreditas – studijų dalyko apimties vienetas, kuriuo matuojami studijų rezultatai ir studento darbo laikas. Nuolatinių studijų vienerių metų įprastinė apimtis yra 60 kreditų.

3 lentelė. Pedagoginės praktikos reglamentavimas nacionaliniu (aukščiausiu) švietimo valdymo lygmeniu rengiant ikimokyklinio, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo mokytojus Europos šalyse

Kaip nustatoma pedagoginės praktikos trukmė?		Šalių pavyzdžiai
Visų mokytojų (pradedant dirbsiančiais pagal ikimokyklinio ugdymo programas baigiant vidurinio ugdymo mokytojais) rengimo programose praktikai numatoma tiek pat laiko.		Bulgarija, Estija, Slovėnija, Jungtinė Karalystė, Lietuva
Praktikai skiriamas laikas priklauso nuo programos, pagal kurią dirbs mokytojas.	Ilgesnė praktika numatyta mokytojams, dirbsiantiems pagal žemesnių švietimo lygmenų (paprastai ikimokyklinio ir pradinio ugdymo) programas.	Italija, Kipras, Liuksemburgas, Austrija
	Ilgesnė praktika numatyta mokytojams, dirbsiantiems pagal aukštesnių švietimo lygmenų programas.	Vengrija
Teisė nustatyti praktikos trukmę suteikta mokytojus rengiančioms institucijoms.		Graikija, Nyderlandai, Portugalija, Prancūzija, Suomija

Šaltinis: „Eurydice“, 2013

Nors „Eurydice“ duomenys rodo, kad Lietuva yra tarp tų šalių, kuriose pedagoginės praktikos apimtis yra didesnė, tačiau, studijų programas vertinusių ekspertų nuomone, praktikos kokybė yra tobulintina. Pasak jų, nors praktikos organizavimas gerėja, ji tapo įvairesnė, tačiau praktikai vis dar skiriama per mažai dėmesio, stinga jos sąsajų su teorinėmis studijomis. Nepakanka laiko studentų praktiniams įgūdžiams įgyti, savarankiškai veiklai, per daug jo skiriama stebėjimui, susipažinimui su aplinka. Ekspertams abejonių kelia studentų praktikos įvertinimų pagrįstumas; jie atkreipia dėmesį į tai, kad aukštosios mokyklos turėtų prisiimti daugiau atsakomybės rengiant mentorius. Ekspertai pabrėžia, kad pedagoginė praktika turėtų būti svarbiausia pedagoginių programų dalis (Studijų kokybės vertinimo centras, 2015).

Stiprinti pedagoginę praktiką numatyta Švietimo ir ugdymo studijų krypties apraše (2015). Pagal šį dokumentą, pedagogų kvalifikaciją teikiančioje studijų dalyje praktikų vadovams, mentoriams keliami aukštesni reikalavimai nei švietimo studijų, neteikiančių pedagogo kvalifikacijos, personalui. Prak-

tikų vadovams ir mentoriams rekomenduojama sistemingai tobulinti pedagoginę kompetenciją, konsultavimo, pagalbos besimokančiajam ir kitus gebėjimus, aktyviai dalyvauti mokyklų ar kitų švietimo institucijų veikloje – inicijuoti bendrus projektus, dalyvauti tiriamojoje veikloje, bendradarbiauti ir plėtoti partnerystės ryšius su aukštosiomis mokyklomis, kitomis švietimo įstaigomis, aktyviai dalyvauti tarptautinio mobilumo programose. Pedagoginė praktika studijuojantiems pagal laipsnį suteikiančią pedagoginių studijų programą ar laipsnio neteikiančią programą siejama su studijuojamu (studijuotu) mokomuoju dalyku ir (ar) pedagogine specializacija.

Praktinio rengimo kokybė svarbi ne tik geresniam pedagoginių studijų absolventų pasirengimui būsimam darbui, bet ir apsisprendimui dirbti šį darbą. Pradedančiųjų pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir pagalbos poreikių ir galimybių tyrimas atskleidė, kad sėkmingai atlikta pedagoginė praktika – vienas iš svarbiausių veiksnių, lemiančių sprendimą dirbti mokytoju („Eurotela“, 2013).

KAIP MOKYTOJAI VERTINA SAVO PASIRENGIMĄ DARBUI?

Lietuvoje atliktas pradedančiųjų (pirmus metus dirbančių) pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir pagalbos poreikių ir galimybių tyrimas atskleidė, kad mokomojo dalyko srityje mokytojai jaučiasi pasirengę geriau nei pedagoginio meistriškumo srityje („Eurotela“, 2013). Vertinant aukštojoje mokykloje įgytas sėkmingam pedagogo darbui būtinas žinias, gebėjimus ir įgūdžius, geriausiai įvertintos specialybės dalyko teorinės žinios, prasčiausiai – darbas su specialiujų ugdymosi poreikių mokiniais, įskaitant gabiuosius, vaikų elgesio ir situacijų valdymo strategijų išmanymas, ugdymo turinio individualizavimas ir diferencijavimas (žr. 3 pav.).

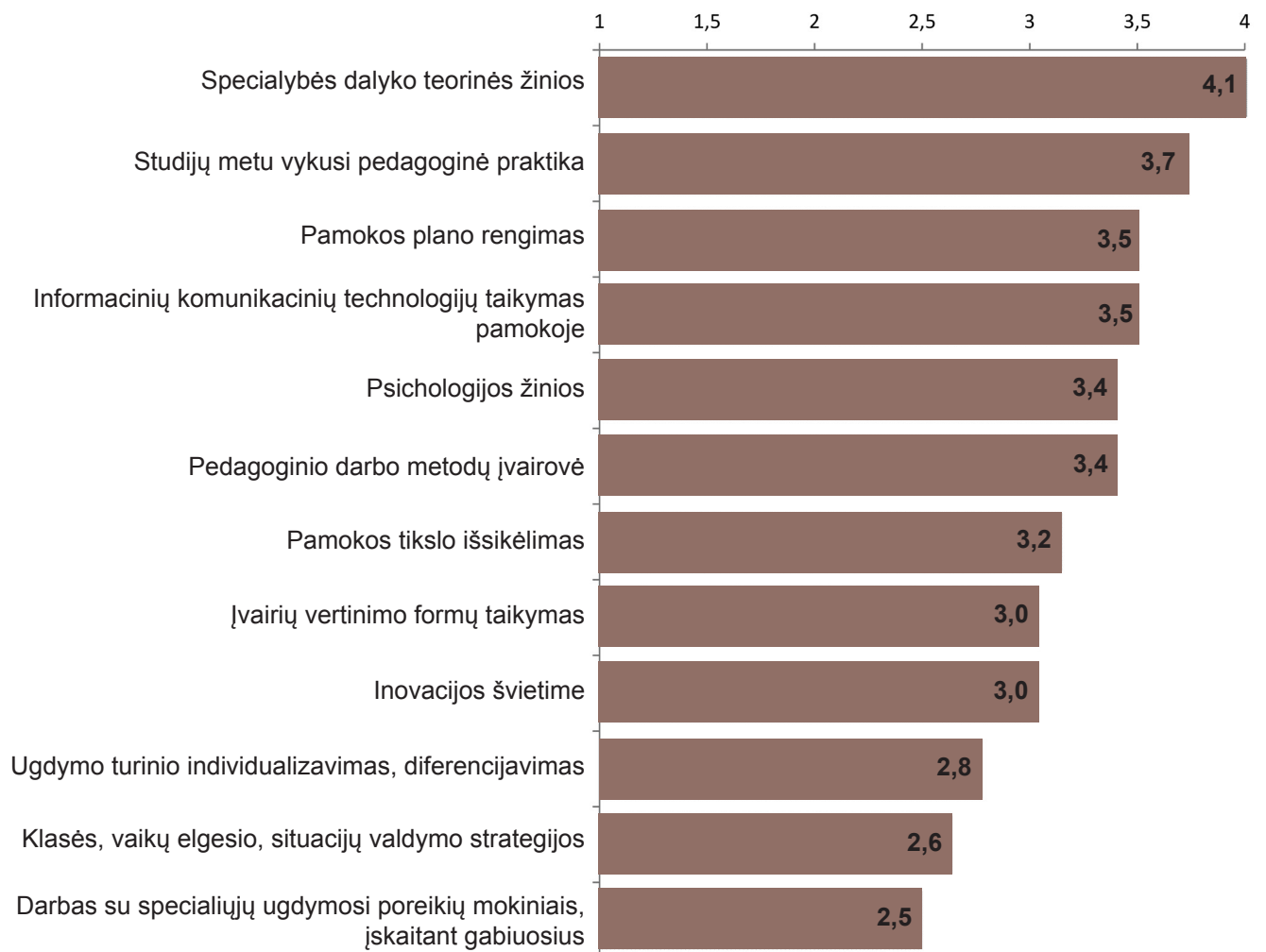
Panašiai yra ir kitose Europos šalyse. Dauguma mokytojų jaučiasi gerai pasirengę darbui tiek dalyko išmanymo, tiek pedagoginio meistriškumo srityse, bet pedagogines savo kompetencijas jie vertina prasčiau nei dalykines. „Eurydice“, remdamasi 2013 m. Tarptautinio mokymo ir mokymosi tyri-

mo (toliau – TALIS)⁴ duomenimis, atskleidė, kad 95,5 proc. mokytojų rengimo programas baigusių mokytojų teigė, kad jie gerai ar labai gerai išmano dalyko turinį, 87,8 proc. – kad gerai ar labai gerai supranta ugdymo teoriją, 87,5 proc. – kad gerai ar labai gerai geba ją pritaikyti praktiškai.

Jaunų (iki 30 m.) Europos mokytojų kvalifikacijos tobulinimo poreikiai taip pat patvirtina mintį, kad mokytojams labiausiai stinga pedagoginių kompetencijų. „Eurydice“ (remiantis TALIS) duomenimis, daugiausiai jaunų mokytojų teigė jaučiantys vidutinį ar didelį poreikį tobulinti kvalifikaciją šioje srityse: specialiujų ugdymosi poreikių mokinių ugdymo (taip teigė 54,2 proc. mokytojų), ugdymo individualizavimo (47,3 proc.), mokinių elgesio ir vadovavimo klasei (42,6 proc.). Vidutinį ar didelį poreikį tobulinti dalyko mokymo kompetencijas išsakė 37,7 proc. mokytojų, o plėsti paties dalyko žinias ir supratimą – tik 23,2 proc.

⁴ Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos tyrime TALIS 2013 m. dalyvavo 34 šalys. Lietuva šiame tyrime nedalyvavo.

3 pav. Aukštojoje mokykloje įgytų sėkmingam pedagogo darbui būtinų žinių, gebėjimų ir įgūdžių vertinimas
Pradedančiųjų mokytojų, jų mentorių, mokyklų vadovų ir švietimo ekspertų vertinimų vidurkis, balais*

* Vertinta pagal 5 balų skalę, kur 1 reiškia „labai blogai“, 5 – „labai gerai“.

Duomenų šaltinis: „Eurotela“, 2013

Tai rodo, kad ir Lietuvoje, ir visoje Europoje, tobulinant mokytojų rengimą, pedagoginėms kompetencijoms, ypač gebėjimui individualizuoti ugdymą, reikėtų skirti daugiau dėmesio.

Mūsų šalyje dauguma mokinių, kuriems nustatyti specialieji ugdymosi poreikiai, ugdomi drauge su bendraamžiais įprastose klasėse (grupėse), kiekvienoje mokinių klasėje (grupėje) yra įvairių poreikių turinčių vaikų, todėl minėtos kompetencijos būtinos kiekvienam mokytojui. Ir švietimo įstatymas įpareigoja mokytojus ugdyti mokinius atsižvelgiant į jų gebėjimus ir polinkius, teikti pagalbą mokiniams, turintiems ugdymosi, mokymosi sunkumų ir specialiųjų ugdymosi poreikių, pritaikyti jiems dalyko programą, turinį, metodus. Taigi jau pedagoginių studijų metu būsimasis mokytojas turi mokytis pastebėti ir suprasti mokiniams ugdymosi procese kylančius sunkumus, pritaikyti ugdymosi procesą, pasitelkti reikiamus pagalbininkus ir – svarbiausia – ugdytis (stiprinti) pozityvias nuostatas mokinių skirtųjų ir ugdymosi poreikių įvairovės atžvilgiu.

Siekiant geriau parengti mokytojus dirbti su specialiųjų ugdymosi poreikių turinčiais vaikais, pastaraisiais metais tvirtinamose studijų programose ne mažiau kaip 1,5 studijų kre-

dito numatoma specialiosios pedagogikos ir psichologijos studijoms.

Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūrai⁵ įgyvendinant projektą „Mokytojų rengimas inkluziniam švietimui“, 25 šalių švietimo ministerijų deleguoti ekspertai 2012 m. parengė rekomendacijas („Inkluzinio švietimo mokytojo profilį“), nusakančias esmines vertybes, kuriomis turėtų remtis visi mokytojai, dirbantys pagal įtraukiojo švietimo principus⁶:

- pagarba mokinių įvairovei – skirtybės laikomos galimybėmis ir ištekliais, kuriais grindžiamas kiekvieno mokinio ugdymasis;
- pagalba kiekvienam mokiniui – mokytojai puoselėja aukštus lūkesčius dėl kiekvieno mokinio pasiekimų;
- darbas drauge su kitais – bendradarbiavimas ir darbas komandoje yra pagrindiniai visų mokytojų veiklos būdai;
- asmeninis nenutrūkstamas profesinis tobulėjimas: mokyti reiškia mokytis – mokytojai prisiima atsakomybę už mokymąsi visą gyvenimą.

Rekomendacijose taip pat aptarta, kokias įvairių sričių kompetencijas turėtų įgyti mokytojai.

⁵ Dabar – Europos specialiojo ir inkluzinio ugdymo plėtros agentūra (angl. *European Agency for Special Needs and Inclusive Education*).

⁶ Įtraukusis švietimas – tai švietimas, kuriuo siekiama užtikrinti kokybišką ugdymą(si) visiems jo dalyviams, kai atsižvelgiama į kiekvieno mokinio, jo tėvų (globėjų, rūpintojų) lūkesčius, ugdymosi poreikių ypatumus, pagalbą ir paslaugų reikmes, kad nebūtų per anksti „iškrentama“ iš švietimo sistemos.

Informacijos šaltiniai

Teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos švietimo įstatymo pakeitimo įstatymas, Lietuvos Respublikos Seimo 2011 m. kovo 17 d. nutarimas Nr. XI-1281.
2. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. ISAK-54 „Dėl Mokytojo profesijos kompetencijos aprašo patvirtinimo“.
3. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2012 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. V-827 „Dėl švietimo ir mokslo ministro 2010 m. sausio 8 d. įsakymo Nr. V-54 „Dėl Pedagogų rengimo reglamento patvirtinimo“ pakeitimo“.
4. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2014 m. rugpjūčio 29 d. įsakymas Nr. V-774 „Dėl Reikalavimų mokytojų kvalifikacijai aprašo patvirtinimo“.
5. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 10 d. įsakymas Nr. V-1264 „Dėl Švietimo ir ugdymo studijų kryptių grupės aprašo patvirtinimo“.
6. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2015 m. gruodžio 21 d. įsakymas Nr. V-1309 „Dėl Pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo programų aprašo patvirtinimo“.

Kiti šaltiniai

7. Europos švietimo informacijos tinklo „Eurydice“ interneto svetainė https://webgate.ec.europa.eu/fpfis/mwikis/eurydice/index.php/Main_Page.
8. Hilton G., Cremin P. Raising quality in Initial Teacher Education. International seminar SKVC, 2014.
9. Inkluzinio švietimo mokytojo profilis. Europos specialiojo ugdymo plėtros agentūra. 2012.
10. Musset P. Initial Teacher Education and Continuing Training Policies in a Comparative Perspective: Current Practices in OECD Countries and a Literature Review on Potential Effects. OECD Education Working Papers, No. 48, OECD Publishing, 2010.
11. Pedagogikos ir edukologijos kryptių studijų programų vertinimas. Studijų kokybės vertinimo centro pateikta informacija, 2015.
12. Pradedančiųjų pedagogų kvalifikacijos tobulinimo ir pagalbos jiems teikimo pirmaisiais pedagoginio darbo metais poreikių ir galimybių tyrimo ataskaita. Eurotela, 2013.
13. Programos „Renkuosi mokytis!“ interneto svetainė <http://www.renkuosimokyti.lt/>.
14. Strengthening teaching in Europe. New evidence from teachers compiled by Eurydice and CRELL, June 2015.
15. The Teaching Profession in Europe: Practices, Perceptions, and Policies. Eurydice Report. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2015.

ŠVIETIMO PROBLEMOS ANALIZĖ – Švietimo ir mokslo ministerijos leidinių serija, skirta politikams, savivaldybių švietimo padalinių specialistams ir plačiajai visuomenei, nušviečianti kylančias ir sprendžiamas švietimo problemas. Serijoje „Švietimo problemos analizė“ pateikiama glausta, konkreti ir aktuali švietimo sistemos funkcionavimo problemų analizė. Leidiniai skelbiami internete adresais: <http://www.smm.lt/web/lt/teisesaktai/tyrimai-ir-analizes/svietimo-problemos-analizes/2012-metu>; <http://www.sac.smm.lt/leidiniai/leidiniai-pagal-temas/svietimo-problemos-analizes/> ir portale Emokykla.

Pasiūlymus, pastabas ar komentarus prašome siųsti Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vedėjui Ričardui Ališauskui (el. p. ricardas.alisauskas@smm.lt).

Autorius, norinčius publikuoti savo parengtas analizes serijoje „Švietimo problemos analizė“, prašome kreiptis į Švietimo ir mokslo ministerijos Strateginių programų skyriaus vyresniąją specialistę Veroniką Šiurkienę (el. p. veronika.siurkiene@smm.lt, tel. (8 5) 219 1121).

Analizę parengė Nacionalinės mokyklų vertinimo agentūros Politikos analizės skyriaus metodininkė Jolanta Jevsejevienė.

Konsultavo: Teresa Aidukienė, ŠMM Mokymosi visą gyvenimą departamento Pedagogų veiklos skyriaus vyriausioji specialistė, Vilma Bačkiūtė, ŠMM Mokymosi visą gyvenimą departamento Pedagogų veiklos skyriaus vedėja, Gabrielė Characiejienė, Programos „Renkuosi mokytis!“ vadovė, Liucija Jasiukevičienė, ŠMM Studijų, mokslo ir technologijų departamento Studijų skyriaus vyriausioji specialistė, Antanas Levickas, ŠMM Studijų, mokslo ir technologijų departamento Studijų skyriaus vedėjas, Daina Lukošūnienė, ŠMM Studijų, mokslo ir technologijų departamento patarėja, Rasa Paurytė, Studijų kokybės vertinimo centro projektų veiklų vykdytoja, Audronė Razmantienė, ŠMM Mokymosi visą gyvenimą departamento Pedagogų veiklos skyriaus vyriausioji specialistė.

KAIP RENGIAMSI MOKYTOJAI?

Redaktorė *Mimoza Kligienė*

Maketavo *Valdas Daraškevičius*

2015-12-22. Tir. 1 500 egz.

Išleido Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos
Švietimo aprūpinimo centras, Geležinio Vilko g. 12, 03163 Vilnius
Spausdino UAB „Lodvila“, Sėlių g. 3A, 08125 Vilnius